

THE ETHNOLOGICAL HERITAGE IN THE THEORY AND PRACTICE OF THE TRANSYLVANIAN INTERCULTURAL DIALOGUE IN MUREȘ AREA. PREMISES AND CONTEXTS OF GLOBALIZATION

Dorel Marc, PhD, Scientific Researcher II, Mureș County Museum

Abstract: Modernity has increased the intercultural perennial valences as it facilitated and multiplied the contacts between nations, and accelerated the circulation of cultural values. This, not only due to the technical channels of the contacts and cultural corridors, much more effective than in the pre-modern societies, but also due to modernity's inherent pluralism and democratism, the recognition of the equally habilitation of principle of certain different ways of thinking, regardless of their origin environment. Our age, of the post-modern globalization, deepens even more, paradoxically it seems, this process.

Full European integration, in the context of globalization has become an irreversible process: free mobility of goods, people and information implies an effective interculturalism more intense than ever. From an anthropological perspective, it can be observed not only the coexistence, but also the interaction of national cultures and not only at the level of the major creation, but also at the one of the culture traditionally lived or transfigured in the post-modern everyday life.

Our belonging to the European cultural space and the construction of what we call the European cultural identity impose an inter-sectorial approach, that harmonize the economic and social objectives with the cultural ones. In the pan-European space thus configured, the diversity of practices and cultural traditions of the European countries should be perceived as richness and not as a source of division and conflict. This cultural dowry is represented largely also by the ethnological heritage.

The European integration process thus involves a dialogue and a balance between the shared values and principles accepted in common, on one hand, and the national and local specificity, on the other hand. In this context, the research, conservation and valorisation of the ethnological Transylvanian heritage in general, and the one of Mureș, to which we refer in this paper, in particular, plays a key role, this signifying identity values and marks of Romanians, Hungarians/ Széklers, Germans/ Saxons, Roma.

Theoretically, the multicultural approaches still confront even today the intercultural ones; furthermore, opposed to the interculturality, the ethnocentric vision claims to defend the specificity, untainted by outer influences, of their own national culture. In reality, however, it is recognized that the identity of any national culture can not be considered "pure". Neither one was formed, nor preserved, nor evolved in an autarchic way. The mutual valoric influences can enrich, not necessarily alter, the cultural identity of a community, society. Therefore it would be ideally that we cherish each other at the same time both for what we have in common and for what sets us apart. The differences regarding the values are manifested in the tendency of everyone to consider their own values above the values of the other as they relate to their own evaluation system. To this attitude, which theorists call it ethnocentrism, is being opposed the cultural relativism. The latter involves the study of the other's values within its culture, not by reference to our values.

The national cultural policies must find the means to remain open to the exchange of values in the context of the integrated European market and, at the same time, to support the richness, vitality and diversity of their own cultures.

The work proposed by these references is based on the opinion that the multicultural tradition of the Transylvanian space is an asset that has to be cultivated in order to avoid the appearance of social isolation feelings of certain cultural and/or ethnic groups, as well as in order to transform the cultural diversity in a factor and vector for a sustainable development.

Keywords: *ethnological heritage, globalization, identity marks, intercultural dialogue, Transylvania, Mureș*

Premise teoretice ale problematicii. Identitate/alteritate, multiculturalitate/interculturalitate. Dialogul intercultural este astăzi considerat o valoare fundamentală a Uniunii Europene. În acest dialog, purtat la contactul dintre culturi diferite, patrimoniului etnologic îi revine un rol esențial, chiar dacă unele aspecte ce țin de comunicarea și reprezentarea identităților culturale au ca particularitate faptul că în cele mai multe cazuri, unele componente mai pot fi vizibile doar prin patrimonializare, muzealizare, prin mijlocirea artefactelor.

Lucrarea de față sintetizează în parte rezultate ale unor studii și cercetări desfășurate recent în legătură cu patrimoniul etnologic revelator de mărci identitare, ultimele fiind detaliate într-un volum apărut sub egida Academiei Române¹.

Realitatea pluriculturală generează, în mod evident, fenomenul de interculturalitate. Înțelegerea acestui fenomen depinde în mare parte și de conceptul de identitate. A exista înseamnă de fapt a avea o identitate. Individul se definește pe sine printr-o identitate individuală, se definește în raport cu grupul și mediul social din care face parte prin identitatea socială și se definește față de un sistem cultural, comun unei colectivități umane, prin identitatea culturală. Formele de manifestare ale identității sunt multiple, reprezentând un cumul al celor trei dimensiuni identitare menționate. Comunicarea interculturală este, în primul rând, o comunicare de grup, iar cel care nu aparține grupului este perceput ca „străin”, ca *Celălalt*. Între „străin” și membrii unui grup cultural, perceput ca diferit de cel de origine, are loc o întâlnire interculturală și „interidentitară”, la care el participă efectiv nu doar prin prezența sa fizică, dar în același timp și prin apartenența sa la o altă cultură².

Astăzi, așa cum rezultă din luările de poziție ale Asociației Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului, accesibile pe diferite site-uri oficiale, unele dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă Europa au la bază relațiile interculturale. Aceste resurse interne, fie că sunt debateri organizate, fie că sunt schimburi de tineret sau cooperare transfrontalieră în domeniul studiilor, cercetării, manifestărilor culturale și artistice, inclusiv în valorificarea patrimoniului cultural - reprezintă în cele din urmă contribuția diferitelor culturi la patrimoniul și stilul de viață european, ce are drept scop familiarizarea cu un mediu cultural complex. Dialogul intercultural se înscrie așadar în demersul mai larg de cristalizare a modelului cetățeanului european; această acțiune se caracterizează însă prin noțiunea de armonizare, de fluxuri interculturale, și nu printr-o impunere a « ființei europene », prin eliminarea totală a entității naționale³.

Identitatea omului european este tributară transculturalității și identității multiple, acesta însemnând că adeptul unei culturi trebuie să îmbrățișeze atât propriile valori, cât și pe acelea aparținând unei lumi diferite de a sa. Teza creării unui om european cu o identitate multiplă trebuie urmărită în primul rând diacronic, prin prisma indiciilor istorice și numai apoi

¹ D. Marc, *Protejarea identităților culturale în procesele globale prin cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural etnologic din mediul multiethnic. Studiu de caz: Valori identitare culturale în județele Mureș, Harghita și Covasna. Interculturalitate, multiculturalitate*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2013 – volum rezultat în urma derulării unui proiect în cadrul Școlii Postdoctorale a Academiei Române cu tematica „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, POSDRU/89/1.5/S/59758.

² F. Alexandru, *Contextul de formare a competenței de comunicare interculturală*, în „Euromentor”, București, vol. III, nr. 1/martie 2012, p.37.

³ Vezi http://www.aepado.ro/revista/nr_special/index.php?page=02

în contextul actual utilizând noțiuni precum transculturalitate, toleranță sau multiculturalitate⁴. În același timp, în spațiul supus investigației, cel transilvan, în general, cel mureșean, în special, trebuie să înțelegem că este vorba de o unitate de destin, una în care avem de-a face cu egala asumare a rădăcinilor culturale, lingvistice sau religioase de orice fel.

Important este că asemenea persoanei, și grupurile sociale au interese comune, schimbă reciproc valori, experiențe sociale, economice, religioase și culturale ele putând coabita până la nivelul unor transferuri. În acest context, scopul esențial al dialogului intercultural este de a descătușa mediile sociale de sub supravegherea strictă a administrațiilor naționale centraliste, în vederea unei armonizări în raportul minoritate-majoritate. Prin prisma contextului istoric, dar și actual, homo europaeus nu poate avea decât o identitate multiplă, chiar dacă tocmai diversitatea specific europeană face dificilă acceptarea idealurilor ce transcend o anumită cultură. Dar efectul proiectării într-o alteritate, conferă șansa descoperirii celuilalt, adică, a laturii noastre morale, esențiale în cunoașterea și asumarea întregului. E vorba deopotrivă de stima socială, de un sentiment de încredere în temeiul căruia fiecare dintre noi se poate situa în ambele ipostaze, în același timp, adică de minoritar și majoritar, de estic și vestic etc., iar principiile, valorile și idealurile nu trebuie concepute doar în relație cu particularitățile locale. Astfel, transferul de populații este un factor al înnoirii, respectiv al europenizării, multiculturalismul presupunând nu numai recunoașterea diferențelor, ci și cultivarea și acceptarea rezultatului interferențelor⁵.

Organizarea globală a unei culturi constituie un ansamblu de scheme interpretative care îi permit fiecăruia, în acest caz specific, să producă și să perceapă semnificațiile sociale etnoculturale ale comportamentelor sale și ale altora. Identitățile culturale colective, ca și identitățile individuale, „*nu sunt un dat stabil, un atribut permanent al unui grup sau al unei societăți (școala culturalistă): în perpetuă tensiune între continuitate și ruptură, ele se modifică prin integrări succesive, prin abandon și asimilare*”⁶. Unul dintre obiectivele esențiale ale cercetării culturii etnologice, ar fi redefinirea identității etnoculturale a românilor într-un proces științific modern, printr-o cercetare comparatist-europeană, de o manieră științifică, interdisciplinară și printr-o reevaluare obiectivă a componentelor multiculturale din perspectivă endogenă, adică pe structura sa internă, săvârșită în procesul de conviețuire multiculturală și interferare creatoare a valorilor interetnice receptate din afara cuprinsului spațiului românesc prin dialogul cultural al popoarelor și etniilor care s-au întâlnit vremelnic sau durabil timp de secole și influențându-se reciproc – sau „exercitarea prin efectele unei dominații politice sau economice, a unei semnificative penetrații culturale”⁷. Definirea identității culturale ca fiind *modul în care o comunitate integrează obiceiuri și tradiții, simboluri, valori, comportamente și atitudini colective și își construiește o imagine despre propriul grup pornind de la acestea*, ne obligă de asemenea să optăm pentru concepția relațională (situațională) a identității, propunându-ne să determinăm care sunt elementele utilizate de membrii comunităților studiate (români, maghiari, sași, romei) pentru menținerea

⁴ Vezi materialul autoarei Diana-Andreea Gheorghila, http://www.aepado.ro/revista/nr._special/index.p

⁵ *Ibidem*.

⁶ Ferreol, G., Jucquois, Guy, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 333-334.

⁷ C. Bucur, *Identitate etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2006, p.11-12.

distincției culturale față de alte comunități (grupuri). Trecând în revistă doar o parte din preocupările teoretice numeroase și controversate ale fenomenului, observăm cum, H. Tajfel, de pildă, susține că identitatea reprezintă atât pe plan individual, cât și colectiv „construirea unei diferențe, elaborarea unui contrast, punerea în relief a unei alterități”⁸. Mai mult, M. Grancea amintește că identitatea, ca să fie cât mai valorizată și valorizantă, recurge uneori la denaturarea imaginii Celuilalt, la minimalizarea calităților și absolutizarea defectelor sale. În cazul imaginilor etnice, operațiile sublinierii diferențierii sunt funcționale și eficiente⁹. După cum arăta și P. Bejan, *lumea Celuilalt este „lumea semnelor sale”* (s.n.), semnul însuși fiind o emblemă a diferenței sau chiar a unui stigmat etnic; autorul susține și argumentul etnografic, etnologic prin care „limba, portul, obiceiurile, formele expresiei culturale, devin tot atâtea ipostaze ale identității Celuilalt”¹⁰. Alt teoretician preocupat de studiul identității, S. Hall, a distins între două moduri de abordare a acestei problematici complexe. Primul mod definește identitatea culturală ca o *cultură împărtășită* (s.n.), considerând-o un fel de eu colectiv „autentic” ce reflectă experiențele istorice comune și codurile culturale împărtășite ale unui popor și care, în cele din urmă unește în ciuda tuturor diferențelor interne superficiale. Cel de-al doilea punct de vedere consideră problema identității culturale ca una a *devenirii întru identitate* și este subiectul proceselor istorice, culturale și politice aflat într-o continuă transformare. S. Hall, consideră că „*identitățile culturale nu sunt esențe (specificități) ci sunt poziționări*” (s.n.), de aici rezultând întotdeauna că avem de a face cu o politică a identității, o politică a poziționării”¹¹.

Identitatea etnică este în fapt o sumă de identități locale sătești și orășenești în care sunt încorporate identități individuale; prin identitatea etnică se realizează acea fuziune între teritoriu, limbă și popor, legitimate printr-o genealogie și un spațiu conceptualizat ca atare; de aceea, existența individului își găsește repere de identitate în sistemele și structurile psihologice, sociale și de alt tip prin care se exprimă grupul. Toate aceste repere îi conferă siguranță, îi asigură echilibru și un statut bine precizat, deoarece formele de exprimare a folclorului- textul literar, muzical, practicile rituale, credințele, religia dominantă a grupului etc.- „sunt părți componente esențiale prin care se exprimă grupul”¹².

Multiculturalitatea constituie în spațiul transilvănean și implicit cel mureșean, un fapt istoric, iar el trebuie să fie recunoscut și confirmat prin măsuri instituționale adecvate. Varietatea culturală are întotdeauna efect pozitiv cu condiția ca diferențele să fie cunoscute și respectate reciproc; în sfera culturii, diversitatea este o valoare în sine: „multiculturalitatea, ca și interculturalitatea, îmbogățește, iar nu sărăcește țara, fiind nu numai în avantajul minoritarilor, ci și al majoritarilor, cu condiția ca și aceștia să o cunoască, să o accepte și să o prețuiască”.¹³ Astfel înțeleasă și acceptată, multiculturalitatea implică elemente de interculturalitate, de îmbogățire reciprocă, nu de influențare unilaterală, asimilaționistă, a

⁸ H. Tajfel, *Human Groups and Social Categories. Studies in social psychology*, Cambridge: CUP Archive, 1981, p. 63.

⁹ M. Grancea, „Imaginarul identității și alterității. Etnoimaginile - repere metodologice și considerații teoretice legate de rolul relației de călătorie. Studii de caz”, în *Tentația istoriei. În memoria Profesorului Pompiliu Teodor*, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 209.

¹⁰ P. Bejan, 1997, „Felurite întâmplări ale diferenței”, în *Xenopoliana*, nr. 1-4, p. 50.

¹¹ S. Hall, *Cultura. Identity and Diaspora. Identity: community, culture, difference*, London, 1998, p. 22.

¹² S. Ispas, *Cultură orală și informație transculturală*, București, Editura Academiei Române, p. 52.

¹³ A. Roth, *Interculturalitate și multiculturalitate*, în *Naționalism sau democratism?*, Ed. Liga Pro Europa, Tg Mureș, 1999, p. 251.

minorității de către majoritate. Recunoașterea identității ca valoare, prin care fiecare etnie contribuie cu vocea sa proprie, unică și irepetabilă la concertul universal al valorilor, se cuvine disociaată de mentalitatea etnocentristă și etnocratică ce postulează superioritatea sau chiar supremația propriei identități cultural-naționale față de cele ale „altora”. Aceste atitudini „subminează multiculturalismul și justifică discriminarea”¹⁴. Problematică devine chestiunea criteriilor aprecierii valorice. În opoziție cu mentalitatea etnocentristă, care conferă valoare unor producții culturale în virtutea apartenenței etnice a acestora, spiritul multiculturalismului cere recunoașterea egalei îndreptățiri a creației culturale a tuturor culturilor naționale.

Cultura tradițională orală – expresie a dialogului intercultural. Etnografii, etnologii, antropologii. În promovarea dialogului intercultural din zonele multiculturale cum este și cea mureșeană, un rol deosebit îl are cultura tradițională de expresie orală. Există ca și în definirea etnografiei, etnologiei, antropologiei sau folclorului o serie de opinii, așa cum se pot ele sintetiza după o lucrare a unui etnolog dintr-o altă zonă multiculturală, cea a Banatului, pe care le socotim relevante și de reiterat. Denumită și „culturi de tip folcloric” sau „culturi folclorice”, cultura tradițională orală se dezvoltă în toate epocile complementar culturilor constituite, bine elaborate. Aceste culturi sunt *axializate* de tradiție, din care cauză în raport cu alte tipuri de cultură sunt „inertiale”, „conservatoare”, uneori par a avea un caracter refractar și retrograd¹⁵. Așadar, înțelegem prin *cultură tradițională orală*, cultura „de tip folcloric” din ultimii 150 – 200 de ani; la nivel european acest tip de cultură caracterizează, după expresia lui Mircea Eliade, societățile (comunitățile) rurale preindustriale sau non-industriale, rămase până în vremurile noastre nu doar faptic, ci și calitativ în afara mediului citadin, sau la marginea acestui mediu, ele — culturile de acest tip — nefiind atinse decât parțial, fragmentar, neesențial de *industrializare, urbanizare, modernizare*. Culturile tradiționale orale din răsăritul Europei au fost supuse în a doua jumătate a secolului al XX-lea destrucției printr-un brutal și forțat proces de „industrializare socialistă”.

Definitoriu este faptul că acest tip de cultură a fost creată în chipul cel mai direct și nemijlocit, *în mod punctual de comunitățile sătești* și în orizontul mental tradițional, orizont ale cărui conținuturi, configurație și expresie dau fizionomia, semnificațiile și *noima* (s.a.) elementelor și faptelor culturii tradiționale orale¹⁶. Pe astfel de elemente, fapte, procese și pe recurența și continuitatea lor se sprijină coerența instituțională și autoritatea specific tradițională a vieții rurale și a mentalului comunitar sătesc/țăranesc, lucru ce s-a realizat stabil și pe perioade relativ lungi de timp prin intermediul *obiceiurilor* și *datinilor* (adevărate „instituții ale tradiției” în viața comunitară rurală), prin rolul, funcțiile și scopurile lor.

În terminologia antropologiei culturale actuale se operează disocieri nete între *cultura constituită* („majoră”, profesionistă, înaltă etc.) și *cultura tradițională orală* (culturi de tip folcloric, numite *culturi folk*) și, de asemenea, între aceste două tipuri de cultură și *cultura populară*. Culturile folk, acestea sunt definite ca „moșteniri colective de instituții, obiceiuri, îndemânări, îmbrăcăminte și mod de viață ale unei comunități mici, stabile, unite și de regulă rurale, numită „*societate folk*” (*folk society*, termen introdus de antropologul american Robert

¹⁴ *Ibidem*, p. 252.

¹⁵ I.V. Boldureanu, *Cultură tradițională orală. Teme, concepte, categorii*. Ed. Marineasa, Timișoara, 2006, p. 12.

¹⁶ *Ibidem*.

Redfield în 1947). Sociologul și antropologul român contemporan Achim Mișu precizează: „(...) cultura folk nu se reduce la folclor”¹⁷, ceea ce corespunde opiniei că *folclorul este o parte a culturii tradiționale*, dar în societatea contemporană, societățile folk și culturile folk corespunzătoare create de acele societăți nu mai există nicăieri ca atare, ci se caracterizează prin grade diferite de de structurare, însă reminiscențe mai mult sau mai puțin fragmentate și fracturate, mai mult sau mai puțin „denaturate” mai sunt purtate latent și apar ocazional în zestrea comportamentală a omului modern¹⁸.

Cultura tradițională orală se dezvoltă complementar *culturii constituite* (aulice, majore, auctoriale etc.) *în toate epocile, pe întreaga axă paradigmatică* a dezvoltării umanității și a evoluției culturii omenești¹⁹. În *structura internă* a domeniului culturii tradiționale orale, partea de la nivelul superior o reprezintă *folclorul* care, după componenta dominantă manifestată în sincretismul structural poate fi *literar, muzical, coregrafic*. Zona de mijloc în structurarea domeniului culturii tradiționale orale este reprezentată de *arta (artele) folclorice* în care aspectul *utilitar* al obiectelor este dublat de cel care dă o intenție de expresivitate, de „frumusețe”, iar prin simbolistica pe care o angajează ornamentația și organizarea spațiului plastic, obiectele artelor folclorice „devin vii” prin ecourile magico-mitice și prin valențele ritual-ceremoniale implicate în respectivele artefacte. A treia zonă a culturii tradiționale, situată la bază este cea reprezentată de *civilizația rurală* — rezultat al aplicării *tehnicii/tehnicilor tradiționale* și al „materializării” fondului ideatic al culturii tradiționale orale în orizontul mental al existenței sătești și al vieții economice „naturale”, preindustriale sau non-industriale²⁰.

La nivelul civilizației rurale, intenționalitatea expresiv-artistică este mai puțin vizibilă, este adesea indirectă și disimulată sub aspectele de utilitate nemijlocită, în schimb sunt surprinzătoare și uneori frapante „soluțiile” tehnicii tradiționale care aproape în toate situațiile — de la concepție până la cele mai mici detalii — urmăresc și izbutesc *ansambluri armonioase* prin „întocmirea firească”, „naturală” a părților, creând întotdeauna impresia că în contextul acelei existențe, culturi și civilizații rurale tradiționale este cea mai potrivită realizare. De asemenea, trebuie arătat că la nivelul civilizației rurale, tehnicile tradiționale însele sunt permissive unui comportament ceremonial îndătinat, având latențe și ecouri magico-rituale, iar *cunoștințele, deprinderile* și la acest nivel al civilizației rurale și al tehnicilor tradiționale — la fel ca și la celelalte două, folclorul și artele folclorice — există, se păstrează și se transmit *exclusiv pe cale orală*, astfel că întreagă această cultură este marcată definitiv de *oralitate și tradiționalitate*, de aceea putem spune că aceste trăsături sunt generice și cardinale nu doar pentru folclor ci și pentru întreaga cultură „de tip folcloric” — *cultura tradițională orală*²¹.

Așadar pentru aceste ultime două componente ale culturii tradiționale orale utilizăm *etnografia*, disciplină care dispune de o *metodologie descriptivă* organizându-și demersurile cognitive în mod *monografic* pentru *cuprinderea exhaustivă* a obiectului propus cercetării. În același timp se cuvine menționat faptul că știința/disciplina care *cuprinde integral* culturile de

¹⁷ A. Mișu, *Antropologie culturală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca . p.85

¹⁸ *Ibidem*, p. 86.

¹⁹ I.V. Boldureanu, *op. cit.*, p. 13.

²⁰ *Ibidem*, p. 14.

²¹ *Ibidem*.

tip folcloric (culturile tradiționale orale) oferind *perspectiva* și *resursele metodologice* adecvate descifrării sensurilor de profunzime ale culturii tradiționale orale și ale orizontului mental al oamenilor care au creat și au menținut acest tip de cultură este *etnologia*. Prin dimensiunea lor istorică *etnologiiile naționale* (spre deosebire de cele imperiale) au contribuit decisiv la cunoașterea și afirmarea *mărcilor identității etnice* ale popoarelor- aport major la constituirea culturilor naționale²². Desigur, tot în perspectivă istorică, *actualitatea* duce la o diminuare și o estompere tot mai pronunțate a culturilor tradiționale orale și a societăților folk, ceea ce face ca statutul etnologiei și al disciplinelor etnologice să devină problematic, iar în ceea ce privește „etnologiiile naționale” — statutul lor să fie pe zi ce trece tot mai precar, astfel încât etnologi și sociologi de marcă de la noi și din zone asemănătoare să vorbească despre dispariția etnologiei urmare a stingerii „țărănității” — entitatea care a organizat, a creat și a susținut (ca „clasă socială”) mediul tradițional rural, societățile folk, culturile folk — culturile tradiționale orale — și orizontul mental corespunzător acestora. O contribuție importantă în subminarea statutului etnologiei și folcloristicii au avut-o chiar ele însele prin promovarea excesivă a *etnocentrismului*, respectiv a unei *ideologii arhaizante*²³. Dealtfel, A. Lang propunea în 1884 următoarea definiție: „Folclorul reunește și compară rămășițele popoarelor străvechi, superstițiile și poveștile care s-au transmis, ideile care trăiesc în vremea noastră, însă nu aparțin timpului nostru”²⁴. Într-un interviu, antropologul Vintilă Mihăilescu, fost director al Muzeului Țăranului Român, arăta însă că *dispariția societății țărănești nu înseamnă și dispariția culturii țărănești întrucât elementele unei culturi supraviețuiesc mult dispariției suportului social* (s.n.)²⁵. Artefactele deținute de muzee, vorbesc în acest sens, patrimoniul etnologic constituit fiind salvator și bază a studiului dar și a dialogului intercultural.

Dialogul intercultural nu poate fi conceput fără a se avea în vedere aportul patrimoniului etnologic în diferitele sale forme de comunicare. În cunoașterea și valorificarea sa, datele etnografice nu preexistă terenului, ci provin de pe urma unei întâlniri, a unui dialog pe care cercetătorul îl poartă la contactul cu cultura/culturile investigate, o întâlnire interogatoare cu obiecte, subiecți, performeri. Acest dialog este de fapt o activitate interpretativ-exploratorie complexă, experimentală și provocatoare care *reflectă o lume contextualizabilă*²⁶ prin etnomuzeologie/etnomuzeografie. Astfel, cultura etnografică scrisă/expusă rezultată reprezintă un loc de întâlnire dintre cultura cercetată, cultura etnografului și cultura cititorului, vizitatorului de muzeu. Ca urmare, și dialogul se poartă între cei cercetați, cercetători și cititori, conform noii teorii etnografice și între cei care transmit și pentru care se transmit mesaje etnomuzeografice.

Noua etnografie oferă o perspectivă constructivistă care eliberează sensuri, adică nu fixează modele sau explicații analitice, acesta fiind demersul etnologiei și antropologiei culturale. *Etnografia devine astfel o cunoaștere situată*²⁷, experimentalismul ei însă îi accentuează și dimensiunea reflexivă. Cunoașterea situată implică faptul că obiectul

²² *Ibidem*.

²³ Pierre Bonte, Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 253.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ V. Mihăilescu, *Despre moartea țăranului*, „Orizont”, nr. 8(1489)/21 august 2006, p. 4.

²⁶ Ș. Văetiși, *Noile teorii etnografice și conceptul de descriere a culturii*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2008, p. 89.

²⁷ *Ibidem*, p. 90.

cunoașterii va fi reprezentat ca actor sau agent, nu ca un ecran sau ca un fundal sau ca o resursă. Aceasta cu atât mai mult cu cât uneori, pozițiile subalterne ale minorităților etnice, spre exemplu, în care aceștia apar ca actori și agenți ai culturii, nu ca obiecte pasive precum în etnografia clasică – sunt supuse unei teorii a practicii ce presupun diferite modalități de etnografiere. Etnograful aparține unei culturi, unui cadru ideologic și posedă o identitate culturală ce intră și ea în interacțiune cu contextul cercetării și al descrierii culturii studiate. Etnografia mai este totodată și *scriitură, text și retorică*²⁸, întrucât ceea ce se cercetează trebuie să apară transpus în textul etnografic, cercetătorii nativi textualizează înțelesuri, culturile sunt deja descrise iar etnograful – hermenut îl citește și interpretează. Rezultă astfel că textualismul a adus cu sine nu doar experimentul la nivelul scriiturii etnografice ci și critica textuală adică critica ideologică a discursurilor culturale. Cercetarea de teren reprezintă printre altele o activitate de înscriere a diverselor contexte ale discursului oral în note de teren, înregistrări etc.

Totodată, etnografia mai presupune și o implicare în *emanciparea obiectului studiat*²⁹, întrucât poate funcționa ca manifest al celor „neauziți”, oamenii simpli din popor; nu ne referim doar la etnografii ca la canale de comunicare prin care grupuri etnice sau sociale marginale apar prezente și se pot emancipa – ci și la modalități de descriere emancipatoare. Etnograful critic utilizează așadar resursele, abilitățile și poziția sa pentru a face accesibile vocile și experiențele subiecților ale căror relatări riscă altfel să fie restricționate sau inaccesibile. Astfel, etnograful critic poate contribui la cunoașterea și (elaborarea) discursurilor emancipatorii ale justiției sociale. Concluzionând, noua etnografie sintetizează caracteristici precum *reflexivitatea, textualismul, experimentalismul și criticismul*, care reapar ca trăsături-cheie, care pot fi deduse sau înțelese prin mai multe argumente și la mai multe niveluri și modalități de explicare și aplicare – poziții care încearcă să depășească etnicitatea, etnocentrismul, mitologismul în formele exploatate odinioară, în perioada comunistă.

Metodele de cercetare ale etnologiei impun *peisajul etnologic* ca un principiu metodologic care ne ajută să studiem cultura populară ordonat, ca unitate teritorială, în *spațiu* (atât etnic cât și intra- și interetnic pe un teritoriu delimitat geografic și identitar), în *timp* (etnogeneza și etnoevoluția), dar și sub toate aspectele ei (*patrimoniu cultural*): habitat cu tipologia locuinței și gospodăriei, adăpost, structura ocupațională, meșteșuguri, artă populară, structura obiceiurilor, riturilor, ritualurilor ș.a.

Deseori, etnologii folosesc termenul folclor în accepțiunea sa tehnică dar restrictivă, incluzând aici întreaga cultură spirituală a unei comunități, cu circulație dominant orală, în care, alături de literatură, muzică, dans, credințe, obiceiuri, etnoiatrie, norme juridice, reguli de comportament, se află și formele verbalizate ale științei populare privind ocupațiile, meșteșugurile, organizarea spațiului, tehnici de construcție etc., cuprinse la noi recent într-un valoros și util Repertoriu³⁰. Folclorul are astăzi repere de modelare transcontinentale și transculturale. O comunitate folclorică utilizează, adaptează și, ulterior, abandonează bunurile culturale numai în măsura în care acestea îi sunt necesare sau nu, într-un anumit moment al evoluției sale. În acest context, la momentul potrivit, trebuie să acționeze organismele cărora

²⁸ *Ibidem*, p. 92.

²⁹ *Ibidem*, p. 94.

³⁰ S. Ispas, în « Argument » la *Repertoriu național de patrimoniu cultural imaterial. I (Repertoire national du patrimoine culturel immatériel. I)*, CIMEC - Institutul de Memorie Culturală, București, 2008, p. 3-6.

le revine responsabilitatea identificării și conservării bunurilor culturale pe cale a fi eliminate din viața zilnică a indivizilor. Conservarea trebuie făcută la nivelul sistemului de valori, a componentelor „sistemului de sisteme” care este folclorul, nu la nivel individual, ci prin indivizi reprezentativi³¹.

Folclorul este un sistem tradițional interpersonal de cunoaștere” care „se manifestă atunci când se transmite informație inclusă în setul de cunoștințe colectiv și în cel expresiv, prin actul singular al interpretării”³². Acesta contribuie din plin la sugerarea identității culturale a unei comunități, etnii, identitatea unei societăți definindu-se, între altele, prin simbolurile principale recunoscute și acceptate de către membrii ei, credințe, tradiții, norme care dau un sens existenței lor laolaltă, îi ajută să se recunoască într-o masă de indivizi și să împărtășească un destin comun. Folclorul exprimă identitatea culturală a grupurilor familial, ocupațional, religios, etnic, zonal etc. Fenomenul la care ne referim este de esență genuină și îl diferențiem de „folclorul bun de consum”, cel exploatat în spectacol, festival, turism sau comerț³³.

Toate societățile își creează o imagine a trecutului în cadrul unui proces care are ca scop actualizarea acestuia prin deschiderea spre noile generații care trebuie să se regăsească în acel proces istoric. Ne aflăm în fața unei restructurări, a reformulărilor, revalorizărilor și resistemărilor datelor și valorilor care alcătuiesc existența, sub toate aspectele ei, prin care se identifică un grup uman, un segment de populație, o comunitate sau etnie, după normative comune, acceptate din interior și din exterior. Datele acestea au o funcție referențială și socială, totodată”³⁴.

Pentru salvarea identității unui popor s-a ivit ideea întăririi fenomenelor culturale interne prin întoarcerea la elementele de cultură etnografică autohtone. Există intervale în istoria noastră (inclusiv transilvane-n.n), care nu se pot identifica decât- de pildă- în urma cercetărilor de istoria limbii și a datelor furnizate de etapa paleocreștină pe care o descoperim prin analiză, în sistemul credințelor populare, păstrate datorită unității religioase, dogmatice și cultice. Rezultă de aici necesitatea restituirii valențelor și rolului valorilor gândirii creștine așa cum sunt ele exprimate în folclor, în simboluri, modele de gândire, tipuri, structuri calendaristice, sistem juridic și de viață comunitară, coduri și limbaje.

Dintre valorile de patrimoniu ale culturilor, cele care aparțin secvenței imateriale, folclorului, reprezintă nu doar o complexitate și profunzime deosebite, ci sunt și *purtătoarele mărcilor identitare acceptate ca norme de către grup*. Astfel, calitățile care sunt proprii fenomenelor folclorice în sine și sunt acceptate și asimilate ca atare în sistemul caracteristic de transmitere a informației de tip oral pentru a deveni apoi semne de identificare concise, punctuale. Acestea sunt de obicei identificate și conceptualizate de intelectuali specializați în câmpul disciplinelelor etnologice. Însă, chiar dacă oferta de valoare este selectată și propusă de către acești intelectuali sau ideologi, patrioți, ea trebuie să fie validată, acceptată de grup, cel care trebuie să se regăsească în fiecare secvență culturală oferită³⁵- susține acad. Sabina Ispas, director al Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” al Academiei.

³¹ *Ibidem*.

³² Idem, *Cultură orală și informație transculturală*, București, Editura Academiei Române, 2003, p. 23.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 75.

³⁵ *Ibidem*.

Multe generații de oameni de cultură au identificat, analizat, sistematizat și transmis celor ce le-au urmat ceea ce numim, cu un termen mult prea general, tradiție. Putem afirma chiar că identificarea, evaluarea și înscrierea categoriilor culturii profunde în setul identitar de referință este o acțiune conștientă a intelectualilor, oferta de valoare selectată și propusă de intelectuali, apoi validată, acceptată și însușită de grup, într-o acțiune liber consimțită. Astfel, se determină și se definesc acele categorii de valori care alcătuiesc o parte a *patrimoniului cultural*, un inventar de obiecte și structuri imateriale cărora comunitățile le acordă importanță și cu care se identifică, făcând referire la circumstanțele apariției lor și la semnificațiile acestora. Strâns legat de memoria colectivă în calitatea lui de reper identitar, în *Les niveaux d'interpretation et d'application de la notion de patrimoine culturel* (în *Parcours anthropologiques*, Université Lumière, Lyon 1, 2001) Gabor Sonkoly definește patrimoniul drept un inventar de obiecte sau de entități imateriale simbolizate prin obiecte, cărora comunitatea le acordă importanță. Colectate, inventariate, cercetate, ele sunt expuse publicului, conservate și restaurate de către instituții abilitate (muzee) și, dacă este necesar, descifrate și dezvăluite codurile lor secrete. Prin acest demers, conținutul original de îmbogățește cu un element nou: interpretarea pe care o fac instituțiile care preiau obiectul în posesie³⁶. Astfel, *patrimoniul se atașează memoriei colective, obiect și interpretare*, făcând parte integrantă din identitatea care l-a cercetat, redescoperit, conservat³⁷. Patrimoniul este așadar strâns legat de memoria colectivă și reprezintă o componentă a reperelor identitare.

Muzeele etnografice și patrimoniul etnologic în promovarea dialogului intercultural. Cercetarea patrimoniului etnologic, în special al celui care reprezintă și mărci identitare românești, maghiare, secuiești, săsești sau rromi din arealul județului Mureș contribuie la crearea premiselor necesare unei reconstrucții și avansarea cunoașterii în vederea elaborării unei strategii de promovare a multiculturalității, apoi depășirea ei și accesarea interculturalității. Dialogul intercultural prin pedagogia și activitățile etnomuzeale sunt demersuri destul de dificile întrucât oamenii nu împărtășesc întotdeauna simbolismul cultural așteptat, ei nu pot comunica optim, într-un anumit context, cu alții. Aptitudinea de a comunica depinde de simbolurile împărtășite și de decodarea acestora. Chiar și în interiorul aceleiași grupări lingvistice- daltminteri între grupări lingvistice diferite- se pot ivi diferențe de competențe comunicative, dacă nu am învățat să citim simbolismul propriei noastre culturi, la care se adaugă orientarea normativă a acțiunii sociale, ca și impactul modelelor imperative. *Convențiile, indicii, semnele, mărcile specifice fiecărei culturi constituie o sumă de semne culturale care pot fi exploatate în învățarea comportamentului și a relației interculturale.* De aceea, cunoașterea reciprocă a patrimoniului etnologic purtător de semne, simboluri, semnificații și mărci identitare pentru fiecare etnie în parte- români, maghiari, germani, rromi- devine o necesitate esențială și premisă obligatorie a desfășurării dialogului intercultural³⁸. Pentru spațiul mureșean de referință avem în vedere patrimoniul provenit din zonele și subzonele etnografice și etnofloclorice ale Mureșului Superior, Gurghiului, Beicii, Nirajului, Târnavelor, Câmpiei Transilvaniei.

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ O. Costea, *Managementul comunicării interculturale*, în „Euromentor”, București, vol. II, nr.2, iunie 2011.

Experiența studiului și cercetării narativității cuprinse în numeroase lucrări, arată că, alăturată metodologiei etnografice și etnologice, istoria orală ca sondare și reconstituire a trecutului societăților elitiste, se transformă într-o sondare și reconstituire a trecutului societăților tradiționale. Oralitatea devine astfel metodă în cercetarea trecutului, iar memoria se transformă în obiect al cercetării. Mărturia orală devine inserție, citat cu valoare documentară în construcția discursului istoriografic, sursă adiacentă reconstituirii raportului între istorie și realitate, cu semnificații multiple, istorice, culturale, lingvistice, sociologice. Aceste forme de discurs subiectiv și personalizat după aprecierile unor etnologi contemporani, racordează procesul memorial cu cel identitar dezvăluind un univers mental personal în care se regăsesc reprezentări și credințe colective adunate. Astfel, povestirile vieții cuprind multiple dimensiuni - istorică, sociologică, psihologică, etnologică și antropologică, lingvistică ș.a.m.d. - combinând memoria, istoria și povestirea, istoriile orale deschizându-se studiului interdisciplinar și pot fi evidențiate prin precizarea perspectivei teoretice de abordare și integrarea în contexte de analiză diferite.

Muzeul este instituția care creează cadrul de obiectivare voluntară a memoriei identitare colective, memoria socială și culturală fiind generatoare de identitate pentru că este o expresie a unei experiențe colective, astfel încât între identitatea culturală și memoria culturală se stabilește o legătură indisolubilă, într-o mare măsură identitatea colectivă fiind legitimată printr-o memorie colectivă³⁹. Într-un discurs muzeal, prezentarea patrimoniului cultural dintr-un spațiu multietnic și reprezentarea identității culturale intră deci în relație cu memoria culturală, care este delimitată social și este consecința unei mărci de putere; din această cauză se impune o mare atenție și o disjuncție între politica propriu-zisă și politicile culturale.

Muzeele, prin rolul lor fundamental, acela de teaurizare, ocrotire și popularizare a valorilor patrimoniului cultural, pot interveni ca instituții specializate, au menirea de a proteja formele de manifestare a identității etnice a valorilor culturale aflate și ele într-o dependență sau inter-dependență cu noul sistem global european. Cele de profil etnografic, valorifică în primul rând lumea satului, în sat vectorii creatori de identitate fiind socialmente mai precis identificabili, cel puțin în vechiul sat tradițional.

De asemenea, „o analiză exigentă a comunităților contemporane demonstrează existența pluralității identitare, a percepției și discursului intercultural, astfel încât fenomenul globalizării poate fi tratat nu ca o omogenizare socio-culturală, ci mai degrabă ca o diversificare a orizontului cultural, alcătuit din componente specifice tuturor etniilor”⁴⁰.

Prin activitatea lor de implicare în cercetarea problematicei multiculturalității, muzeele pot oferi multiple oportunități de abordare a temei. Se remarcă faptul că „fie că sunt studiate caracteristicile multiculturale la nivel de comunitate plurietnică aflată în relație de cohabitație”, fie la nivel „regional”, ce concurează cu relații culturale de graniță sau că este vorba de „preceptele multiculturale din sânul unui grup etnic”, toate dovedesc că, indiferent de cadrul în care se manifestă, „multiculturalitatea poate potența relațiile pozitive și benefice

³⁹C. Burghel, *Recuperarea memoriei, între identitate și multiculturalitate*, în „Caietele ASER”, nr. 2, 2006, Asociația de Științe Etnologice din România - Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, p. 73.

⁴⁰D. Bălu, V. Ciubotă, *Implicarea instituțiilor muzeistice în cercetarea problematicei multiculturalității*, în „Cibinium” (2001-2005), Sibiu, 2006, p. 219.

dintre membrii societății, zestrea culturală a fiecărui individ, comunitate, etnie, contribuind la lada cea mare de zestre a umanității”⁴¹.

Măsurile politice și transformările economice în realitatea dinamicilor relațiilor socio-culturale, duc la implicațiile directe pe care acestea le au asupra raporturilor culturale, „percepția asupra diferențelor etnice sau a sincretismelor presupunând acceptarea rapidă a valorilor *celuilalt* (s.a.) sau chiar a unui nou stil de viață”⁴².

Muzeele, în primul rând cele de profil etnografic, etnologic, antropologic ș.a., au un rol deosebit, ele fiind mereu provocate să răspundă prin specificul activităților acestora la regăsirea identităților uneori risipite sau pierdute, la recuperarea lor și conjugarea acestora cu noile tendințe ce obligă la un dialog inter și multicultural. Potențialitatea muzeului ca instituție culturală ce are capacitatea de a obiectiva prin expunerea/conservarea patrimoniului său o etnocultură, o identitate culturală, interferența culturală, inter și multiculturalitatea, oferă șansa și posibilitatea regăsirii unui dialog intercultural, în ciuda orientării generale spre globalizare, chiar în contextul actual al integrării europene.

Într-un spațiu multietnic, este de neevitat reprezentarea prin obiectul muzeal etnografic a diferenței, astfel încât, fiecare etnocultură să fie regăsită valorificată expozițional. După atenționarea lui Alain Touraine, ar trebui să ne preocupe mai mult diferența, ca să putem înțelege de ce nu putem ignora, acele forme de cultură ce se manifestă în jurul nostru, întrucât diferența, deci și cea culturală, poate fi uneori fondatoare de tensiuni, de conflicte, de violențe, de antagonisme ce mobilizează tot felul de actori care pun la încercare capacitatea noastră de a trăi împreună⁴³. Odată ce înțelegem diferența culturală „vom ști să observăm și să apreciem atât obiectele de muzeu, cât și pe acelea uitate sau lăsate pe dinafară, din convingerea că n-ar fi demne să ocupe rafturile unei virtuale expoziții”⁴⁴.

În ceea ce privește teritoriul lumii rurale, acesta încă mai deține – ce-i drept puține- valori materiale și spirituale, muzeele devenind un spațiu de reprezentare a acestui teritoriu, care ajunge deliberat valorizat. Instituțiile muzeale „ilustrează specificitatea teritoriului și insistă pe anumite teme strâns legate de acesta, scopul final al muzeelor fiind acela de a recupera identitatea locală diferită de la o regiune la alta. Etnologul Ligia Fulga arăta că un prim aspect legat de muzealizarea acestor identități etno-culturale pornește de la selecția și crearea unui patrimoniu care trebuie să facă dovada autenticității și reprezentativității specifice, adică constituirea unor colecții compuse din piese-document cu mesaj identitar și a pieselor-document de legătură, comune pentru toate comunitățile existente⁴⁵. Acest lucru implică formularea unor concepții teoretice clare și adoptarea unei strategii globale pentru *recuperarea discursului identitar* (s.n.). Simbolurile identitare de bază sunt reprezentate de *port, limbă, obiceuri* (s.a.), care ar trebui să fie cunoscute și « memorate » în muzee, pentru fiecare etnie, dar la fel de important este și aflarea interculturalității, canalele de legătură între ele, locuirea pe același teritoriu, potențialitățile umane și economice aproximativ egale cât și

⁴¹ *Ibidem*, p.221.

⁴² *Ibidem*, p. 222.

⁴³ E. Platon, *Muzeul – loc al uitării*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj-Napoca, 2005, p. 294.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ L. Fulga, *Reprezentativitatea patrimoniului etnologic din România în muzeele de profil*, în „Caietele ASER”, nr. 1, Asociația de Științe Etnologice din România - Ed. Muzeului Țării Crișurilor, 2005, p. 114.

structura ocupațională similară, fiind determinări non-simbolice”⁴⁶. Totodată, s-a observat că în general, colecțiile muzeale au înregistrat o anumită tendință care se regăsește la fiecare instituție în sensul că ponderea cea mai însemnată din totalul pieselor, este reprezentată de colecția de port popular și textile decorative. L. Fulga, explică faptul că aceasta se datorează ideii conform căreia „portul popular, are o reprezentare identitară pregnantă în definirea specificului unei zone sau alteia”⁴⁷, această valență de bază fiind o prioritate a etnografiei românești, la care se mai adaugă desigur și valoarea estetică ce dictează de multe ori selecția. În ceea ce privește reprezentativitatea se pune întrebarea care ar trebui să fie raportul între piesele selecționate pentru a fi introduse în colecție și amplitudinea zonei etnografice care trebuie ilustrată, adică numărul de localități incluse unei zone și necesarul de reprezentare prin piese muzeale.

Tezaurizarea, conservarea și prezervarea patrimoniului cultural devin condiții sine qua non ale argumentării identitarului cultural în relația cu celelalte culturi în procesul globalizării iar instituțiile muzeale au în acest sens un rol deosebit. Dar, tot mai mulți muzeografi caută să depășească prin noua etnomuzeologie prezentarea descriptivă și narcisistă a identității culturale indiferent de nivelul la care se face – local, regional, național și să nu se limiteze la fetișizarea obiectului muzeal.

După unii muzeologi români, problema „patrimonializării legată de proliferarea muzeelor cu identitate locală constituie un aspect al etnografiei dar și al etnomuzeologiei contemporane și se conturează ca un fenomen de societate”⁴⁸.

Prin muzeu ne amintim mereu trecutul îndeplinind o obligație morală față de acesta, încercând să menținem mereu trează legătura cu înaintașii, realizăm o reconciliere cu „construcțiile” anterioare. Societățile evolute au re-descoperit astfel „gestul simbolic al conservării, al identității, și au așezat forța și demnitatea cunoașterii trecutului contra neantului ce-l reprezintă uitarea”⁴⁹.

În loc de concluzii. Într-un asemenea univers cultural complex s-ar impune restructurarea atitudinilor față de alteritate, a limbajului pedagogic utilizat, precum și a strategiilor didactice integrate. În această direcție, ar urma să se producă progresul pe care îl înregistrează înțelegerea identității personale și de grup ca “...una construită printr-o logică a deschiderii și nu a închiderii” sau, după Micheline Rey, trecerea de la logica “mono” la logica de tip “inter”⁵⁰. Educația interculturală se referă la teme ca “*acceptare și participare*” și “*învățarea conviețuirii*”, evitarea “*stereotipurilor și a prejudecăților*” și propune soluții pentru promovarea valorilor democrației și interculturalității/multiculturalității. Dezvoltarea abilităților de comunicare interculturală presupune însă învățarea acestora atât în cadrul organizat (educația formală), cât și prin activități de educație non-formală și informală, inclusiv prin pedagogia muzeală. Chiar în condițiile schimbărilor politice recente și neașteptate și în ciuda bogatului său mozaic cultural, încă persistă o lungă tradiție a „fricii de

⁴⁶ L. Fulga, *loc.cit.*

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ I. Opreș, *Transmusaeografia*, Ed. Oscar Print, București, 2000, p. 230.

⁴⁹ G. Boda-Ghena, „Muzeul-instituție a memoriei colective și fenomen de conștiință socială”, în *Sargetia*, XXXII, Deva, 2004, p. 819.

⁵⁰ Pierre Dasen, Christiane Perregaux, Micheline Rey, *Educația interculturală: experiențe, politici, strategii*, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 128; A. Nedelcu, *Fundamentele educației interculturale. Diversitate, minorități, echitate*, Ed. Polirom, Iași, p. 2008, p. 12-13.

interculturalitate”. Principiile democrației, deși enunțate oficial, public, sunt destul de rar puse în aplicare. Forma curentă, deseori lacunară a multor documente guvernamentale lasă loc interpretării individuale sau de grup de interese și ca urmare există o tendință de păstrare a *identității monoculturale*⁵¹.

Cunoaștem că identitatea socială se definește în contextul apartenenței la un anumit grup referindu-se la modalitățile în care un anumit grup și membrii acestuia se percep, acționează și interacționează, atât în cadrul grupului dar și în relație cu alte grupuri/indivizi. Când vorbim de strategiile pe care o **cultură minoritară** le poate dezvolta în relație cu fenomenul construcției identitare avem în vedere stadiile/tipurile, situațiile următoare posibile: 1. *lipsa preocupărilor identitare*: acceptarea dezinteresată, de suprafață, a normelor culturii dominante și lipsa interesului pentru construirea/reconstruirea propriei identități; 2. *conformarea*: internalizarea normelor societății majoritare, cu păstrarea propriei identități; 3. *asimilarea*: și încercarea de a fi asimilat într-o nouă cultură gazdă. Uneori există posibilitatea ca indivizii să se raporteze la ei înșiși prin intermediul valorilor culturii dominante, și de aici să apară fenomenul de *alienare* care reprezintă un fenomen negativ, de auto-judecare/evaluare care poate duce la o atitudine de inferioritate prin acceptarea înstrăinării; 4. *rezistența* și *separatismul*: sunt reflectate de acceptarea integrală a propriei culturi și respingerea oricăror norme, valori ale societății majoritare; 5. *integrarea*: în mod ideal apare atunci când o persoană/ grup își dezvoltă o identitate reintegrativă proprie pozitivă care îmbină atât experiența sa culturală cât și elementele culturii majoritare⁵². Pentru **cultura majoritară**, procesul educației ar trebui să favorizeze deschiderea, acceptarea și interesul pentru alte culturi. În privința tipurilor de strategii se diferențiază următoarele poziționări posibile: 1. *lipsa preocupărilor identitare*: similară cu cea a culturii minoritare, lipsa de interes; 2. *acceptarea*: existența unui sentiment de superioritate a culturii apartenenței, poate fi pasivă sau activă – uneori poate apărea toleranța ca manifestare de acceptare însă nu de pe poziții egalitare; 3. *rezistența*: la încercările de „limitare” percepută a privilegiilor culturale ale majorității și acceptarea unor valori ale minorității; 4. *redefinirea*: acceptarea redefinirii culturii dominante sau majoritare prin deschiderea culturală față de valorile culturale minoritare și acceptarea accesului acestora la propria cultură; 5. *integrarea*: din nou, în mod ideal o persoană, un grup este considerat integrat/integrativ atunci când, chiar dacă aparține culturii majoritare/ dominante, recunoaște și apreciază valorile culturii minoritare⁵³.

În spațiul la care facem referire devine imperios necesar să înțelegem relațiile dintre ceea ce este definit drept “cultură”, în mod abstract, prin educația școlară și manifestările concrete, respectiv valorile și comportamentele obiectivate în diferite contexte culturale așa cum realizează muzeul prin exponatele sale culturale; muzeul cu pedagogia sa muzeală reprezintă o modalitate prin care putem descifra cu mai mare succes specificul existent într-o anumită cultură. Din acest motiv, este important să înțelegem de ce într-o anumită cultură, tot ceea ce spun și fac oamenii nu este arbitrar sau spontan (judecând la nivelul acțiunilor generice), ci este determinat de valorile și credințele pe care aceștia le au – transmise prin intermediul familiei, al educației, al influențelor sociale. Mai mult, prin cunoașterea pattern-

⁵¹Ibidem, p. 76, apud K. Cushner, *International Perspective son Intercultural Education*, Lawrence Erlbaum Associates, 1998, p. 169.

⁵²N. Chioncel, *Educație interculturală*, Universitatea Oradea, 2007, p. 20.

⁵³ *Ibidem*, p. 22.

urilor culturale, caracteristici cristalizate într-un mod specific, pot fi realizate predicții cu privire la modul de comportare, reacțiile unei persoane / grup cu anumite caracteristici culturale. Totuși, se impune precizarea că deși similari (cultural), oamenii sunt totuși diferiți (individualități), și mai mult, anumite caracteristici, pot determina manifestări diferite.

Pentru a reliefa faptul că nu există culturi „mai bune” sau „mai puțin bune”, vom reafirma principiul teoretic al relativismului cultural, care are o puternică dimensiune practică și care vizează interpretarea culturilor lumii și a relațiilor dintre acestea. Astfel, este deosebit de relevantă judecarea valorilor în contextul și funcționalitatea lor immanentă, și nu după criteriile altei culturi. Filosofia pluralismului este însă polimorfă și complexă în structurarea sa, niciodată statică și incluzând întotdeauna valori; o cultură nu reprezintă doar o bază cumulativă de date inerte, o entitate în sine ruptă de contexte și mai ales ruptă de relații. După cum afirma M. Malița, „culturile” sunt infinit mai profitabile decât „o cultură”, ele reprezintă marea sumă a identității⁵⁴. C-tin Cucoș, continuând această analiză, arăta că „...o cultură este mare nu numai prin ea însăși, prin propriile mecanisme autoreproductive și autocontemplative, ci prin metabolismul creșterii și transformării ei, prin felul în care permite deschideri spre reverberații din exterior”⁵⁵ „...Cultura naște cultură”, sublinia același autor⁵⁶ citând alți teoreticieni care susțin că nu se poate concepe o cultură care nu ar avea nici o relație cu altele, mai mult că o cultură nu evoluează decât prin contactele sale cu alte culturi. Poziționat la polul opus negării, izolării sau ștergerii diferențelor, multiculturalismul pledează pentru respectarea acestora, considerându-se că multiplicitatea culturilor și relațiilor dintre ele reprezintă o bogăție potențială, avantajoasă atât pentru majoritari, cât și pentru minoritari. O cultură iese în evidență doar când se raportează la altele, devenind astfel mai valoroasă, ea rezidă în distinctivitate față de alte expresii spirituale. Cu cât este mai diferită de altele, cu atât iese mai mult în evidență. Această diferență nu este însă de natură axiologică – nici o cultură nu e superioară alteia din acest punct de vedere - ci de natură morfologică, a cuprinsului de valori și a expresiilor de manifestare⁵⁷.

În noul context creat, al globalizării, România trebuie să-și definească propriile răspunsuri la toate aceste probleme și să își formuleze propriile opțiuni și, în consecință, propriile politici culturale⁵⁸. Aceste referiri, au la bază ideea conform căreia tradiția multiculturală – în special a Transilvaniei- este o *valoare* care trebuie cultivată pentru a evita apariția sentimentului de izolare socială a anumitor grupuri culturale și/sau etnice, precum și pentru a *transforma diversitatea culturală în factor de dezvoltare durabilă*. Pentru acest obiectiv major, ar fi ideal de urmărit:

- *prezervarea identității culturale*, care cuprinde acele drepturi, definite prin lege, ce asigură libertatea de exprimare și manifestare a valorilor culturale și lingvistice ale tuturor grupurilor existente la nivelul comunității;
- *asigurarea justiției sociale*, care constă în garantarea egalității de șanse și dreptului tuturor la tratament egal indiferent de rasă, etnie, cultură, religie, limbă, gen și locul de origine;

⁵⁴ M. Malița, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, Editura Nemira, București, 1998, p. 15.

⁵⁵ Cucoș, C., 2000, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Ed. Polirom, Iași, p. 14.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 58.

⁵⁷ A. Nedelcu, *op. cit.*, p. 24.

⁵⁸ http://www.aepado.ro/revista/nr_special/index.php

- *promovarea echităţii interculturale* – implică adoptarea unor măsuri menite să întărească sentimentul de justiţie între culturi.

Totodată, o strategie în politicile culturale ar trebui să urmărească *facilitarea comunicării interculturale* prin :

- promovarea consumului de servicii culturale diverse;
- asigurarea pluralismului serviciilor de informare;
- susţinerea evenimentelor culturale interculturale;
- promovarea participării membrilor comunităţii locale la evenimente interculturale.

Încheiem prin a reitera ideile dezvoltate de noi cu alte prilejuri, în dezbaterile programelor aflate sub imperativele « etnologiei de urgenţă » în Asociaţia de Ştiinţe Etnologice din România, în programele şi proiectele Secţiei de Etnografie şi Artă Populară a Muzeului Judeţean Mureş⁵⁹, unde activăm instituţional, în diferite lucrări publicate⁶⁰ - idei şi opinii care converg înspre observaţia că descoperirea şi cunoaşterea identităţilor etnoculturale ale fiecărei etnii, rămâne o primă premisă a dialogului cultural. În contextul în care patrimoniul cultural al minorităţilor şi al majorităţii ar fi perceput ca un element fundamental pentru o mai bună cunoaştere şi înţelegere reciprocă, muzeului îi rămâne misiunea de a-i forma pe cei cu care intră în contact, de a-i educa în spiritul sensibilităţii la diferenţe şi la percepţia diferenţelor. Astfel, instituţia muzeală se transformă în instrument - mediator al relaţiilor culturale în comunităţile multietnice.

BIBLIOGRAFIE:

Alexandru, Florentina, *Contextul de formare a competenţei de comunicare interculturală*, în “Euromentor”, Bucureşti, vol.III, nr. 1/martie 2012, p. 37.

Bălu, Daniela; Viorel Ciubotă, *Implicarea instituţiilor muzeistice în cercetarea problematicii multiculturalităţii*, în „Cibinium” (2001-2005), Sibiu, 2006.

Bejan, Petru, 1997, *Felurite întâmplări ale diferenţei*, în „Xenopoliana”, nr. 1-4, p. 50.

⁵⁹ Vezi http://www.muzeumures.ro/main.php?section_id=27

⁶⁰ D. Marc, *Evoluţia habitatului tradiţional în zona Topliţei Mureşului Superior (sec. XVII-XX)*, Ed. Ardealul, Tg. Mureş, 2009; Idem, *Structuri ocupaţionale tradiţionale în zona Topliţei Mureşului Superior*, Ed. Ardealul, Tg. Mureş, 2010;

Idem, *Valenţe ale discursului muzeal în valorificarea patrimoniului cultural din spaţiul multietnic. Preocupări teoretice actuale şi de perspectivă*, în “Caietele ASER”, Asociaţia de Ştiinţe Etnologice din România, nr. 4, 2008, Oradea, p. 315-330; Idem, *Relaţii culturale şi sociale relevate prin obiectul etnografic din teren sau expoziţia muzeală*, în “Caietele ASER”, *Interogaţii ale etnologiei actuale*, Asociaţia de Ştiinţe Etnologice din România, nr. 5/2009, Ed. Tracus Arte, Bucureşti, p. 168-180; Idem, *Educaţia interculturală din mediul multietnic în contextul globalizării-curente, opinii. Strategii posibile în pedagogia şcolară şi muzeală*, în “Caietele ASER”, Asociaţia de Ştiinţe Etnologice din România, nr. 6., Ed. Muzeului Ţării Crişurilor, 2010, p. 135-148; Idem, *Identităţi culturale în fotografia etnografică şi în analiza antropologică a imaginii. Teorie şi practică în proiecte muzeale mureşene recente*, în “Caietele ASER”, Asociaţia de Ştiinţe Etnologice din România, nr. 7, 2011, Editura Etnologică, Bucureşti, p. 58-70.

- Boda-Ghena, Gherghina, *Muzeul-instituție a memoriei colective și fenomen de conștiință socială*, în „Sargetia”, XXXII, Deva, 2004, p. 819.
- Bucur, Corneliu, Ioan, *Identitate etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Ed. Astra Museum, Sibiu, 2006.
- Burghele, Camelia, *Recuperarea memoriei, între identitate și multiculturalitate*, în „Caietele ASER”, nr. 2, 2006, Asociația de Științe Etnologice din România - Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, p. 73.
- Boldureanu, Ioan-Viorel, *Cultură tradițională orală. Teme, concepte, category*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2006.
- Pierre Bonte, Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Ferreol, G., Jucquois, Guy, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Chioncel, Nicoleta, *Educație interculturală*, Universitatea Oradea, 2007.
- Costea, Octavia, *Managementul comunicării interculturale*, în „Euromentor”, vol. II, nr.2, iunie 2011.
- Cucoș, Constantin, *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Ed. Polirom, Iași, 2000.
- Cushner, Kenneth, *International Perspective son Intercultural Education*, Lawrence Erlbaum Associates, 1998.
- Pierre Dasen, Christiane Perregaux, Micheline Rey, *Educația interculturală: experiențe, politici, strategii*, Ed. Polirom, Iași, 1999.
- Grancea, Mihaela, *Imaginarul identității și alterității. Etnoimaginile - repere metodologice și considerații teoretice legate de rolul relației de călătorie. Studii de caz, în Tentația istoriei. În memoria Profesorului Pompiliu Teodor*, Presa Universitară Clujeană, 2003.
- Fulga, Ligia, *Reprezentativitatea patrimoniului etnologic din România în muzeele de profil*, în „Caietele ASER”, nr. 1, Asociația de Științe Etnologice din România - Ed. Muzeului Țării Crișurilor, 2005, p. 114.
- Malița, Mircea, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, Editura Nemira, București, 1998.
- Marc, Dorel, *Protejarea identităților culturale în procesele globale prin cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural etnologic din mediul multi-etnic. Studiu de caz: Valori identitare culturale în județele Mureș, Harghita și Covasna. Interculturalitate, multiculturalitate*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2013.
- Idem, *Evoluția habitatului tradițional în zona Topliței Mureșului Superior (sec. XVII-XX)*, Ed. Ardealul, Tg. Mureș, 2009; Idem, *Structuri ocupaționale tradiționale în zona Topliței Mureșului Superior*, Ed. Ardealul, Tg. Mureș, 2010
- Idem, *Valențe ale discursului muzeal în valorificarea patrimoniului cultural din spațiul multi-etnic. Preocupări teoretice actuale și de perspectivă*, în „Caietele ASER”, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 4, 2008, Oradea, p. 315-330.
- Idem, *Relații culturale și sociale relevate prin obiectul etnografic din teren sau expoziția muzeală*, în „Caietele ASER”, *Interogații ale etnologiei actuale*, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 5/2009, Ed. Tracus Arte, București, p. 168-180.
- Idem, *Educația interculturală din mediul multi-etnic în contextul globalizării-curente, opinii. Strategii posibile în pedagogia școlară și muzeală*, în „Caietele ASER”, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 6, Ed. Muzeului Țării Crișurilor, 2010, p. 135-148.

Idem, *Identități culturale în fotografia etnografică și în analiza antropologică a imaginii. Teorie și practică în proiecte muzeale mureșene recente*, în “Caietele ASER”, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 7, 2011, Editura Etnologică, București, p. 58-70.

Mihăilescu, Vintilă, *Despre moartea țaranului*, „Orizont”, nr. 8(1489)/21 august 2006, p.4.

Mihu, Achim, *Antropologie culturală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003.

Nedelcu, Anca, *Fundamentele educației interculturale. Diversitate, minorități, echitate*, Ed. Polirom, Iași, p. 2008.

Opriș, Ioan, *Transmusaeografia*, Ed. Oscar Print, București, 2000.

Platon, Elena, *Muzeul – loc al uitării*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj-Napoca, 2005, p. 294.

Hall, Stuart, *Cultura. Identity and Diaspora. Identity: community, culture, difference*, London, 1998. Ispas, Sabina, *Cultură orală și informație transculturală*, București, Editura Academiei Române, 2003.

Idem, *Argument în Repertoriu național de patrimoniu cultural imaterial. I (Repertoire national du*

patrimoine culturel immatériel. I), CIMEC - Institutul de Memorie Culturală, București, 2008.

Tajfel, Henri, *Human Groups and Social Categories. Studies in social psychology*, Cambridge: CUP Archive, 1981.

A. Roth, *Interculturalitate și multiculturalitate*, în *Naționalism sau democratism?*, Ed. Liga Pro Europa, Tg. Mureș, 1999.

Văețiș, Șerban, *Noile teorii etnografice și conceptul de descriere a culturii*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2008, p. 89.

Site-uri:

http://www.aepado.ro/revista/nr_special/index.php?page=02

<http://www.politici-culturale-Strategii-c43398.php>

http://www.muzeumures.ro/main.php?section_id=27